

ШЕЛОМОВСЬКА Оксана Миколаївна,

асистент каф. соціології

Дніпродзержинського державного технічного ун-ту

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Визначаються концептуальні засади реформування державного управління вищою освітою в Україні на основі європейського досвіду відповідно до вимог демократичного врядування з урахуванням сучасних викликів і тенденцій розвитку державного управління вищою освітою. Узагальнюється досвід країн ЄС на шляху модернізації державного управління вищою освітою і визначаються можливості його адаптації та застосування в Україні. Аналізується сучасний стан державного управління вищою освітою в Україні, визначаються основні проблеми його реалізації, на вирішення яких мають бути спрямовані заходи реформування державного управління вищою освітою.

Ключові слова: держава, державне управління вищою освітою, реформування державного управління вищою освітою, органи державного управління вищою освітою, європейський досвід, нормативно-правове забезпечення, суб'єктна складова.

***Шеломовская О. Н.* Реформирование государственного управления высшим образованием в Украине на основе европейского опыта**

Определяются концептуальные основы реформирования государственного управления высшим образованием в Украине на основе европейского опыта в соответствии с требованиями демократического управления с учетом современных вызовов и тенденций развития государственного управления высшим образованием. Обобщается опыт стран ЕС на пути модернизации государственного управления высшим образованием и определяются возможности его адаптации и применения в Украине. Анализируется современное состояние государственного управления высшим образованием в Украине, определяются основные проблемы его реализации,

на рішення яких повинні бути направлені заходи реформування державного управління вищою освітою.

Ключові слова: держава, державне управління вищою освітою, реформування державного управління вищою освітою, органи державного управління вищою освітою, європейський досвід, нормативно-правове забезпечення, суб'єктна складова.

Shelomovska O. M. Reforming of public administration of higher education in Ukraine in Ukraine based on the European experience

The conceptual foundations of public administration reform higher education in Ukraine based on the European experience in accordance with the requirements of good governance, current challenges and trends in higher education public administration. Experience of countries of European Union on the way of modernization of public administration of higher education is generalized and possibilities of its adaptation and application in Ukraine are certain. The modern state of public administration of higher education in Ukraine is analyzed, the basic problems of its realization are set, on the decision of that the measures of reformation of public administration of higher education must be directed.

Key words: the state, public administration of higher education, reforming of public administration of higher education, authorities of public administration of higher education, European experience, regulatory and legal framework, organizational component.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку української держави особливої актуальності набуває необхідність теоретичної розробки та практичного впровадження нових підходів до реформування державного управління вищою освітою як одного з основних напрямів побудови демократичної, правової соціальної держави, створення громадянського суспільства з високими гуманістичними цінностями. Потреба в цьому значною мірою обумовлена невідповідністю існуючого стану державного управління вищою освітою запитам суспільства і пріоритетам суспільного розвитку.

Європейська спрямованість розвитку нашої країни детермінує потребу в нових, адекватних сучасним умовам, науково обґрунтованих підходах до реформування

державного управління вищою освітою в Україні, яке повинно передбачати забезпечення якісних змін з урахуванням європейського досвіду. Отже, дослідницькою проблемою, на аналіз якої спрямоване дане дослідження, є суперечність між законодавчим закріпленням принципів державно-громадського управління вищою освітою і реальними соціальними процесами, які характеризуються наявністю централізованої системи державного управління вищою освітою, неможливістю громадськості впливати на розробку і реалізацію заходів державного управління вищою освітою, безсистемністю вирішення наявних проблем. У той самий час відзначається невідповідність системи державного управління вищою освітою в Україні європейській моделі, яка передбачає зменшення участі центральних органів влади і збільшення участі регіональних органів влади в управлінні вищою освітою, демократизацію управління, збільшення ролі громадських структур в управлінні вищою освітою шляхом надання їм більших повноважень, у тому числі й у фінансових питаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя для проведення дослідження становлять роботи з теорії та практики державного управління таких учених, як В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Т. Бутирська, Н. Гончарук, Ю. Кальниш, В. Князєв, П. Надолішній, Н. Нижник, В. Мартиненко, С. Серьогін, О. Оболенський, Ю. Сурмін, В. Цветков, у працях яких підкреслюється необхідність подальшої розробки й обґрунтування теоретико-методологічних основ державного управління.

Теоретичні засади процесів європейської інтеграції та європеїзації, а також європейського врядування були предметом дослідження вітчизняних – В. Баштанника, І. Грицяка, А. Колодій, М. Лахижі, І. Озимок, О. Оржель, В. Стрельцова, Н. Рудік, О. Рудіка, Н. Шаповалової та ін. – і зарубіжних науковців – Л. Андонової, М. Вахудової, Х. Граббе, Б. Колер-Кох, Б. Ліпперт, У. Седелмаєра, Г. Умбах, Ф. Шиммельфенніга.

Особливо цікавими в контексті даного дослідження є розробки українських науковців, у яких розкриваються наукові та практичні підходи до проблематики державного управління вищою освітою, а саме: К. Андрейчука, К. Богомаза, Є. Бородіна, В. Вікторова, О. Жабенка, Л. Гаєвської, С. Григанської, С. Домбровської, С. Майбороди, Д. Дзвінчука, Н. Колісніченко, В. Кременя, В. Лугового, В. Огаренка,

Л. Прокопенка, Н. Протасова, І. Сікорської, В. Сиченка, Т. Тарасенко, С. Шевченка тощо. Їх роботи присвячені дослідженню механізмів реалізації державної політики в галузі вищої освіти за часів незалежної України, узагальнення теоретичних положень реформування державного управління реформуванням вищої освіти в контексті Болонського процесу, законодавчих засад й управлінських аспектів входження України в загальноєвропейський освітній простір, визначенню напрямів удосконалення механізму державного регулювання системи вищої освіти тощо.

Незважаючи на широке коло наукових напрацювань з питань державного управління вищою освітою, існує багато проблем, які вимагають подальшої розробки, а існуючі праці не розкривають усієї повноти проблематики державного управління вищою освітою. На цей час відсутнє комплексне дослідження реформування нормативно-правової, організаційної та функціональної складових державного управління вищою освітою в Україні на основі європейського досвіду, у якому було б ураховано процес його розвитку та теоретичне осмислення сучасних тенденцій.

Мета статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні концептуального підходу до реформування державного управління вищою освітою в Україні на основі європейського досвіду з урахуванням сучасних європейських тенденцій його розвитку, а також розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного управління вищою освітою в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесу формування та розвитку державного управління вищою освітою в Україні дозволило виявити, що за роки незалежності створено його нормативно-правове забезпечення, сформовано організаційну структуру. За формальними ознаками державне управління вищою освітою в Україні в більшості випадків відповідає стандартам і нормам європейських країн, однак у функціональних обов'язках є значні відмінності. У нашій державі, як і в європейських, управління будується за лінійно-функціональною схемою. Відмінності стосуються складу управлінських органів, порядку їх формування і функціональних повноважень, які полягають у здійсненні управлінського впливу на сферу вищої освіти. Незважаючи на той факт, що в Україні ведеться постійна робота щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення державного управління вищою освітою, розвитку його інституційної структури, доводиться констатувати, що є значні проблеми щодо реалізації державного управління вищою освітою.

Дослідження особливостей державного управління вищою освітою в Україні на основі вивчення статистичних показників розвитку системи вищої освіти, специфіки фінансування, аналізу соціологічних досліджень дозволило виявити основні проблемні питання, на вирішення яких має бути спрямоване реформування державного управління вищою освітою. Визначено, що до основних причин, які значною мірою визначають наявність проблем у державному управлінні вищою освітою, слід віднести проблеми загальнонаціонального характеру. Насамперед вони є такими: соціальна, економічна і політична нестабільність у суспільстві; гострий дефіцит фінансових ресурсів; значний вплив політичної сфери суспільного життя на діяльність органів державного управління і відповідно на розробку державно-управлінських рішень; втрата довіри населення до владних інституцій, з одночасним збільшенням рівня довіри до системи освіти.

Поряд із цим специфічними проблемами державного управління вищою освітою в Україні є такі, як: посилення на центральному рівні контролю за діяльністю ВНЗ і неможливість регіональних органів влади брати участь у державному управлінні вищою освітою; незважаючи на задекларовану в нормативних документах побудову державно-громадської системи управління вищою освітою, у практичній діяльності вплив громадських організацій на управління вищою освітою значно обмежений і, як правило, не втілюється в реальних заходах; неповнота і недосконалість нормативно-правового забезпечення державного управління не дає змоги Україні стати повноправним членом європейського простору вищої освіти, оскільки основні його питання неврегульовані на законодавчому рівні – розширення автономії вищих навчальних закладів, академічна мобільність, кредитно-модульна система організації навчального процесу тощо. Усе це призводить до несистемності реформування державного управління вищою освітою.

Узагальнення досвіду державного управління вищою освітою в державах Європейського Союзу дозволило виявити, що в них створено всі умови для розвитку державного управління вищою освітою, а саме: належне законодавство, організаційна структура, обґрунтоване і раціонально розподілене функціональне забезпечення органів державного управління вищою освітою. Встановлено, що у європейських країнах система державного управління вищою освітою має дворівневий тип організації. На загальнодержавному рівні здійснюється розробка і реалізація

національної стратегії розвитку галузі, розробляються освітні стандарти та здійснюється контроль за їх втіленням, встановлюється фінансова та управлінська відповідальність органів влади на різних рівнях. За розробку і реалізацію державного управління вищою освітою відповідають парламент, президент, уряд і профільне міністерство. Органи регіонального рівня відповідають за вищу освіту на підвідомчій території і здійснюють поточне управління нею. За суб'єктами центрального рівня управління системою вищої освіти завжди залишається функція цілевизначення та стратегічного планування, а органам регіонального рівня делегується ряд повноважень з поточного управління сферою вищої освіти.

При цьому провідною тенденцією є дерегуляція повноважень центральної влади, створення незалежних організацій з фінансування вищої освіти і оцінки її якості, розширення повноважень органів громадського самоврядування у розробці і реалізації державного управління вищою освітою. Як правило, при виконавчій владі функціонують, як дорадчі та консультативні, органи, до яких входять представники педагогічної спільноти. Нормою є конференції ректорів, які мають можливість впливати на розробку та реалізацію заходів з управління сферою вищої освіти. Зокрема, позитивним є використання досвіду цих країн для створення сучасного законодавства і дієвих управлінських структур.

Питання реформування державного управління вищою освітою в Україні залишаються недостатньо опрацьованими, що пов'язується зі складністю пропонування в умовах політичної та економічної нестабільності довгострокової стратегії державного управління. Проте, з поступовим розгортанням процесу розбудови держави, організаційно-правового оформлення структур управління, удосконалення змісту повноважень органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування створюються реальні умови для переведення систем управління на якісно новий рівень. Слід наголосити, що найближчими роками в Україні роль держави в управлінні вищою освітою буде значно вищою, ніж у країнах Європи. Зважаючи на це, саме держава в особі її органів має усвідомити необхідність реформування державного управління вищою освітою і приведення його у відповідність до сучасних умов. Усю відповідальність за початок і хід реформи державного управління вищою освітою в Україні зобов'язані взяти на себе, насамперед, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і

науки України. Якщо у виконавчій владі немає впевненості щодо реалізації окремих змін, то для відпрацювання моделей реформування державного управління вищою освітою необхідно провести експеримент, який дав би відповіді, якщо не на всі, то на більшість запитань.

Насамперед, на нашу думку, реформування державного управління вищою освітою має відбуватися шляхом виконання конкретно визначених дій. Саме тому є потреба в розробці, затвердженні й упровадженні Концепції реформування державного управління вищою освітою в Україні. Чітке визначення завдань, заходів, термінів і відповідальних виконавців, на нашу думку, сприятиме системному і ґрунтовному підходу під час реформування державного управління вищою освітою. Це дозволить максимально акумулювати ресурси усіх органів державної влади, забезпечити поєднання зусиль, координацію і взаємодію під час визначення ефективних шляхів вирішення актуальних проблем.

Однією з основних проблем, яка потребує негайного вирішення, є проблема фінансування сфери вищої освіти, яка, до речі, зазначена і в нормативних документах. Порівняно з європейськими країнами, Україна знаходиться у першій десятці країн із найвищим рівнем вкладення державних коштів у ВНЗ [2; 6]. Однак їх недостатність свідчить про неефективність існуючої моделі державного фінансування вищої освіти. У європейських державах склалося декілька моделей фінансування вищої освіти – фінансування за видатками, фінансування за результатами, договірне фінансування освіти, державне замовлення на нормативно-подушній основі тощо [4].

Важливо, щоб процедура фінансування вищої школи була прозорою і виділення бюджетних коштів ґрунтувалося на якісних, а не кількісних показниках. Найоптимальнішою моделлю державного фінансування вищої освіти буде інтегрована модель бюджетного фінансування ВНЗ, яка впроваджена у Франції. Вона складається з трьох основних компонентів: фінансування основних напрямів, визначених міністерством; нормативно-подушне фінансування студентів відповідно до потреб країни у фахівцях певної спеціальності; стратегічний план розвитку, розроблений ВНЗ. Можливе також стимулювання ВНЗ шляхом збільшення коштів порівняно з попереднім періодом відповідно до планів розвитку ВНЗ. Така модель дозволяє відійти від виділення державних коштів на вищу освіту на основі кількісних показників і перейти до якісних критеріїв розвитку – участі в наукових дослідженнях,

якості освіти, підготовки кваліфікованих кадрів. Чітке визначення критеріїв фінансування ВНЗ сприятиме їх ефективній роботі і створить дієву систему розподілу державних коштів між ВНЗ незалежно від кон'юнктурних, політичних факторів.

Зараз державне управління вищою освітою в Україні являє собою складну вертикальну ієрархічну структуру, відмінною рисою якої є високий рівень централізації управління. Однак європейський досвід свідчить, що центральний рівень управління повинен встановлювати нормативну базу, регіональний рівень управління – забезпечувати їх виконання, а спільно вони повинні створювати умови реалізації цих норм. Тобто, зважаючи на європейський досвід, в Україні необхідно здійснити оптимізацію функціональної компоненти органів державного управління вищою освітою. У такому разі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері вищої освіти, має бути визначено Міністерство освіти і науки України, а органами влади, що реалізують державну політику у сфері вищої освіти, – департаменти освіти і науки обласних державних адміністрацій.

Доцільним також є законодавче закріплення практики проведення регіональних слухань про стан вищої освіти регіону за активної участі органів студентського самоврядування, педагогічної спільноти, керівників закладів вищої освіти та представників регіональних і центральних органів державного управління вищою освітою. Ці дії матимуть двоєдину спрямованість: по-перше, вони зможуть надати органам державного управління реальну інформацію про стан справ у сфері вищої освіти в регіоні, а по-друге – дозволять усім учасникам навчального процесу висловити власні пропозиції щодо реформування державного управління вищою освітою. Поряд із цим існує необхідність у закріпленні практики проведення парламентських слухань на тему вищої освіти кожні два роки. Це сприятиме обміну думками між органами державної влади різних рівнів, органами місцевого самоврядування, ВНЗ, науковцями задля розробки і реалізації ефективної системи державної політики вищої освіти для забезпечення розвитку галузі та підвищення її конкурентоспроможності у європейському просторі.

Надмірна централізація державного управління є невиправданою в сучасних умовах і не дозволяє системі вищої освіти активізувати шляхи самоорганізації і самостійно вийти з кризи. Саме тому необхідно здійснити деякі заходи щодо

делегування влади. Аналіз повноважень Міністерства освіти і науки України свідчить про їх перебільшеність і через це неможливість здійснювати ефективне державне управління [3]. Децентралізація управління вищою освітою потенційно надасть можливість краще визначити потреби регіональної економіки у фахівцях, забезпечити потреби населення та залучення громадськості. При цьому слід звернути увагу на особливості різних регіонів при використанні фінансових ресурсів і стимулюванні взаємодії на регіональному і центральному рівнях у сфері управління вищою освітою.

Міністерство освіти і науки України має перетворитися на орган державного нагляду за вищою освітою, який повинен визначати мету, пріоритети, напрями та основні завдання державної політики у сфері вищої освіти. Тобто, на центральному рівні має визначатися роль і місце держави та її органів в управлінні вищою освітою, її наміри щодо розвитку вищої освіти. Існує необхідність вироблення і затвердження програм розвитку вищої освіти в Україні на дворічний термін, у яких будуть чітко прописані основні питання, що потребують вирішення. Це сприятиме забезпеченню стратегічного програмування і прогнозування діяльності центральних і місцевих органів влади щодо реалізації державної політики у сфері вищої освіти як більш доцільного способу організації виконання мети і завдань держави у сфері вищої освіти. У свою чергу, на регіональному рівні мають бути створені власні програми розвитку вищої освіти в регіоні на виконання загальнодержавної програми. Звітувати про виконання цих програм мають Міністр освіти і науки України, керівники департаментів освіти і науки обласних державних адміністрацій на парламентських і регіональних слуханнях з питань вищої освіти.

Функціональний аналіз організаційної структури державного управління вищою освітою в Україні свідчить про необхідність активних дій з її реформування. На нашу думку, на вже існуючий структурний підрозділ Міністерства освіти і науки України – Департамент організаційно-аналітичного забезпечення і взаємодії із засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями – необхідно покласти виконання функцій щодо розробки й реалізації державної стратегії у сфері вищої освіти. Максимальний результат у процесі реформування державного управління вищою освітою буде досягнуто, якщо об'єктивно необхідні управлінські функції будуть пізнані і сформульовані найбільш точно і повно, а реальні управлінські контакти не будуть сильно відрізнятися від їх нормативного визначення. Тому,

діяльність цього департаменту має здійснюватися в практичному й науково-теоретичному напрямках.

Перший напрям забезпечить: а) отримання керівництвом органу управління сучасної і достатньої інформації про роботу об'єктів управління – вищих навчальних закладів і виявить відповідність змісту взаємодії органів управління запитам і вимогам керованих об'єктів; б) створення найбільш ефективних управлінських зв'язків; в) зміну структури органу управління відповідно до зміни управлінських функцій. Науково-теоретичний напрям у діяльності департаменту має виражатися: а) у визначенні основних напрямів удосконалення; б) у координації усіх наукових досліджень, які проводяться у ВНЗ і науково-дослідницьких установах з проблем удосконалення; в) у проведенні управлінських експериментів з метою вивчення тих чи інших результатів управлінських перетворень [1]. Таким чином, департамент організаційно-аналітичного забезпечення і взаємодії із засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями має стати своєрідним посередником між науково-теоретичною роботою і впровадженням її результатів у практику управлінської та освітньої діяльності.

До повноважень департаменту організаційно-аналітичного забезпечення і взаємодії із засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями варто додати: координацію підготовки документів стратегічного планування; формування на основі пропозицій структурних підрозділів Міністерства освіти і науки загального плану його діяльності та підготовка звіту про його виконання; робота щодо вдосконалення державної статистики в галузі вищої освіти; організація роботи з прогнозування освітнього і науково-технічного розвитку, здійснення взаємодії із центральними і місцевими органами влади, академією наук, громадськими організаціями з питань прогнозування освітнього і науково-технічного розвитку; організація роботи з моніторингу освітнього і науково-технічного розвитку; розробка прогнозів соціально-економічного розвитку держави у сфері освіти і науки на середньотерміновий і довготерміновий період; участь у розробці нормативно-правових актів з питань освіти і науки, міжнародних договорів; аналіз реалізації програм у галузі освіти і науки; підготовка зведених матеріалів про напрями системних перебудов у сфері освіти; координація роботи ВНЗ, наукових організацій у роботі технологічних платформ і освітніх кластерів; участь у розробці, аналізі й

коректуванні програм розвитку національних і дослідницьких університетів, формування вимоги до них; організація участі ВНЗ і наукових організацій у формуванні й розвитку стратегії інноваційного розвитку.

Європейський досвід свідчить, що в умовах підвищення рівня самоорганізації суспільства і прагнення громадськості перейти від об'єкта управління до суб'єкта, для безконфліктного розвитку важливо сформувати державно-громадську модель державного управління вищою освітою. У європейських державах участь громадськості в управлінні вищої освітою реалізується шляхом діяльності органів громадського самоврядування у вищій освіті, здатних впливати на розробку і реалізацію державно-управлінських рішень. Зважаючи на такий стан речей, у нашій державі необхідно створити Головну раду вищої освіти і науки на прикладі Польщі [5].

Головна рада вищої освіти і науки являє собою виборний представницький орган і у своїй роботі керується принципами демократичності, незалежності, системності, компетентності, взаємодії з органами державної влади. До складу Головної ради вищої освіти і науки мають входити 35 членів, а саме: науково-педагогічні представники ВНЗ I – II рівнів акредитації, обраних Спілкою директорів ВНЗ I – II рівнів акредитації у кількості 2 % від загальної кількості ВНЗ I – II рівнів акредитації (8 осіб); науково-педагогічні представники ВНЗ III – IV рівнів акредитації, обраних Конференцією ректорів ВНЗ у кількості 4 % від загальної кількості ВНЗ III – IV рівнів акредитації (16 осіб); представники Національної академії наук України у кількості 5 осіб; студенти, обрані головами студентських парламентів ВНЗ у кількості 1 % від кількості ВНЗ державної власності (6 осіб). Головна рада вищої освіти і науки обирає зі свого складу президента і його заступника незалежно від їх посади і визначає порядок їх роботи. Членами ради не можуть бути ректори (директори) і проректори ВНЗ, члени Державної служби з оцінки якості вищої освіти, президент і віце-президенти Національної академії наук. Каденція Головної ради вищої освіти і науки починається з 1 січня і триває 5 років.

Пропонуємо надати такі повноваження Головній раді вищої освіти і науки: висловлення думки і подання висновків щодо питань, які стосуються вищої освіти і науки, а також інформування міністра та організація громадських обговорень з цих питань; висловлення думки щодо рішень міністра; висловлення думки щодо проектів

нормативно-правових актів, які стосуються вищої освіти і науки (утворення, ліквідація, зміна статусу ВНЗ та ін.), а також щодо підписання міжнародних угод; надання рекомендацій і висловлення думки щодо проекту державного бюджету в частині витрат на вищу освіту, без її згоди бюджет не може бути прийнято; подання пропозиції назв напрямів навчання та стандартів навчання; співпраця з органами державної влади щодо вироблення державної освітньої політики; співпраця з міжнародними організаціями для підвищення престижу системи вищої освіти України на міжнародному просторі. Головна рада вищої освіти і науки одержує від органів державної влади, управління і місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своєї мети і завдань, а також готує щорічно звіт за результатами своєї діяльності, який надсилається всім ВНЗ і науковим установам. На нашу думку, створення Головної ради вищої освіти і науки в Україні сприятиме збільшенню довіри науково-педагогічної спільноти і студентства до органів державного управління і стане вагомим кроком у напрямі утвердження в нашій країні державно-громадської моделі державного управління вищою освітою.

Окремо слід наголосити і на важливості активізації діяльності ректорів ВНЗ шляхом посилення значущості діяльності спілок ректорів і директорів ВНЗ. Необхідно розширити повноваження Спілки ректорів ВНЗ щодо їх впливу на розробку і реалізацію державної політики щодо вищої освіти. Зокрема, вважаємо за доцільне додати до їх повноважень можливість звернення до органів державного управління з основних питань функціонування вищої школи, а також у важливих питаннях академічного середовища; можливість висловлення думки щодо питань вищої освіти за власною ініціативою; право підтримки і контролю діяльності щодо систематичного підвищення якості освіти. Для забезпечення державного нагляду за системою вищої освіти встановити наглядовим органом за Спілкою ректорів Міністерство освіти і науки України, а Спілку ректорів ВНЗ визнати експертом міністерства з розробки і реалізації державної політики щодо вищої освіти. Органи державного управління, визначаючи напрями розвитку вищої школи, мають обов'язково запитувати і враховувати думку Спілки ректорів ВНЗ з питань: організації системи навчання, наукових досліджень, стипендіального забезпечення, управління ВНЗ, підготовки науково-педагогічних кадрів і розвитку матеріальної бази ВНЗ; проекту бюджету держави в частині вищої освіти; проектів інших нормативно-

правових документів, які стосуються вищої школи; шляхів і методів просування української системи вищої освіти за кордоном. Керівним органом спілки ректорів ВНЗ є Президія, членами якої мають бути 27 ректорів ВНЗ по одному з кожного регіону, міст Києва і Севастополя.

Розвиток державного управління вищою освітою повинен також передбачати відхід від методів командно-адміністративного управління до більш м'яких методів державного регулювання. У цьому випадку держава, зважаючи на автономію ВНЗ, не використовує методи директивного характеру, а навпаки, створює умови для розвитку університетів, застосовує методи стимулювання, заохочення і винагород за певну діяльність.

На нашу думку, значні переваги під час реформування державного управління вищою освітою в Україні має методологія соціально-організаційного проектування, що дозволяє суб'єктам державного управління вищою освітою більш ефективно здійснювати аналітичні, організаційно-управлінські та консультативно-методичні функції. Дана методологія сприятиме комплексному вирішенню наявних проблем і забезпечить створення єдиної системи реформування державного управління вищою освітою, яка має виходити з центральних органів влади шляхом розробки стратегії, а реалізовуватися регіональними органами державного управління шляхом досягнення мети та виконання завдань цієї стратегії. Сутність соціально-організаційного проектування полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні можливостей упровадження цілеспрямованих організаційних змін у соціальних системах і соціальних інститутах, яке застосовується під час вирішення конкретних державно-управлінських проблем. Його зміст також полягає в розробці таких організаційних елементів і відносин у створюваній (модельованій) системі, за реалізації яких організаційне ціле, що виникло, характеризувалося б високою надійністю, стійкістю та економічністю.

Соціально-організаційне проектування у реформуванні державного управління вищою освітою передбачає чітке виконання всіх його заходів, забезпечення стійкого тривалого ефекту від проекту, використання логіко-структурного підходу та інтегрованого підходів для узгодження цілей проектів. Ми вважаємо, що соціально-організаційне проектування реформування державного управління вищою освітою в Україні на основі європейського досвіду має складатися з таких етапів:

передпроектної підготовки, проектування, впровадження проекту і аналіз результативності його реалізації. У ході підготовчого етапу мають бути здійснені наукові дослідження стану державного управління вищою освітою, виокремлено основні проблеми, обґрунтовано основні напрями вдосконалення існуючої системи державного управління вищою освітою та сформульовані цілі, завдання й очікувані результати проекту.

На етапі проектування мають бути розроблені та офіційно схвалені Концепція реформування державного управління вищою освітою, Програма здійснення реформування державного управління вищою освітою. На етапі впровадження проекту мають бути втілені заходи щодо законодавчого, організаційного, кадрового, наукового, інформаційного та фінансового забезпечення проведення реформ. Це впровадження нових нормативно-правових актів, необхідних для реалізації проекту – указів Президента України, постанов Верховної Ради України (зокрема, про проведення парламентських слухань з питань вищої освіти, про затвердження програми розвитку вищої освіти на визначений термін, принаймні раз на два роки), постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України (про державну стратегію розвитку вищої освіти), наказів департаментів освіти і науки обласних державних адміністрацій. У подальшому мають переструктуровуватись органи державного управління вищою освітою, створюватися національні громадські колегіальні органи (Головна рада вищої освіти і науки), перерозподілятися функції між органами державного управління центрального і регіонального рівня в напрямі збільшення повноважень останніх, на які мають бути покладені функції щодо реалізації Державної стратегії розвитку вищої освіти тощо. Етап аналізу результативності реформування державного управління вищою освітою передбачає виділення показників вимірювання результату, тобто сукупності якісних і кількісних показників.

Методологія соціально-організаційного проектування в реформуванні державного управління вищою освітою сприяє підвищенню якості і скороченню термінів досягнення результатів; забезпечує прозорість, обґрунтованість і своєчасність рішень органів державного управління; дозволяє підвищити ефективність взаємодії між органами влади всіх рівнів і громадськими організаціями за рахунок чіткого визначення заходів, процедур і критеріїв досягнення результатів.

Він має значні переваги в умовах побудови державно-громадської моделі державного управління вищою освітою, оскільки сприятиме підвищенню контролю з боку громадськості щодо оцінки виконаних завдань проектів, покращить взаємодію між державними органами і педагогічною спільнотою, сприятиме обміну думками і їх врахуванню.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз сучасного стану державного управління вищою освітою в Україні виявив наявність ряду проблем, які потребують негайного вирішення, з урахуванням європейського досвіду, що набуває особливого значення, зважаючи на євроінтеграційні прагнення нашої держави. У результаті проведеного дослідження було науково обґрунтовано концептуальні засади реформування державного управління вищою освітою в Україні на основі узагальнення європейського досвіду і можливості його адаптації, спрямовані на вдосконалення правової, організаційної та функціональної складових державного управління вищою освітою, правового забезпечення та експертно-аналітичного супроводу розробки та прийняття державно-управлінських рішень з формування і реалізації державного управління вищою освітою. Ці заходи полягають у законодавчому закріпленні практики прийняття та реалізації дворічних програм розвитку вищої освіти в Україні зі щорічним звітом про їх виконання на Парламентських і регіональних слуханнях з питань вищої освіти; узгодженні документів програмного характеру із нормативними актами органів влади; надання Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення і взаємодії із засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями функцій щодо стратегічного програмування і прогнозування розвитку сфери вищої освіти і державного управління нею; створення Головної ради вищої освіти і науки як національного колегіального органу громадського самоврядування у сфері вищої освіти, яка має стати експертом уряду щодо основних питань розвитку вищої освіти в Україні.

У зв'язку з вищезазначеним перспективи подальших наукових розвідок у сфері реформування системи державного управління вищою освітою на основі європейського досвіду визначаються передусім теоретико-методологічним і науково-експертним забезпеченням відповідних процесів оновлення нормативно-правового забезпечення, організаційної структури і функціональної компоненти органів державного управління вищою освітою.

Список використаних джерел

1. **Ермаченко Д. Н.** Система управления образованием в России и организационно-правовые аспекты ее совершенствования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Ермаченко Дмитрий Николаевич ; Северо-Кавказский филиал гос. образоват. учреждения высш. проф. образования «Российская академия правосудия». – Ростов н/Д., 2004. – 25 с.
2. **Орлова І.** Фінансування системи вищої освіти: світова практика і українське сьогодні / І. Орлова. – Режим доступу : liberal.in.ua.
3. **Питання** Міністерства освіти і науки України : указ Президента України від 25 квіт. 2013 р. № 240/2013. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/ua//about-ministry/provisions.
4. **Шевченко Л. С.** Фінансування освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко. – Режим доступу : nauka.jur-academy.kharkov.ua.
5. **Ustawa** z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.). – Режим доступу : bip.us.edu.pl/files/bip/Ustawa%20prawo%20o%20szkolnictwie%20ujednolicona%202011.pdf.
6. **Williams R.** U21 Ranking of National Higher Education Systems / R. Williams, G. de Rassenfosse, P. Jensen, S. Marginson. – University of Melbourne, May 2012. – 28 p.